

VISUOMENĖS POŽIŪRIS Į ŠEIMOS PEDAGOGO REIKMĘ

Laima Kyburienė¹, Jolita Kšenavičienė¹, Nerijus Leikus¹, Donatas Senikas², Vilma Sakalauskienė¹,
Žibuoklė Senikienė^{1,2}

*Kauno kolegijos Kėdainių Jonušo Radvilos studijų centras¹, Kėdainiai, Kauno medicinos universitetas²,
Kaunas, Lietuva*

Laima Kyburienė. Kauno kolegijos Kėdainių Jonušo Radvilos studijų centro Edukologijos katedros vedėja. Mokslinių tyrimų kryptis — edukologija, pedagoginė psichologija.

SANTRAUKA

Tyrimo tikslas — ištirti visuomenės nuomonę apie šeimos pedagogo poreikį Lietuvoje, nustatyti visuomenės požiūrį į šeimos pedagoga, išsiaiškinti visuomenės požiūrį vertinant šeimos pedagogo specializacijų poreikį.

Moderniuoju laikmečiu integraliosios vaiko ir vaikystės sampratos yra pastiprinamos tam tikra politine ideologija, kuri pereina į konkrečias socialines vaikystės apsaugos ir švietimo sritis, stiprina idealiuosius socialinius ir edukacinius šių sistemų pagrindus. Pastaruoju metu Lietuvoje yra skiriamas gana didelis dėmesys vaikų visavertės socializacijos procesams. Visame pasaulyje darbu šeimoje rengiami ankstyvos vaikystės mokytojai ar guvernantės. Straipsnyje analizuojama situacija Lietuvoje, t. y. aptariamas visuomenės požiūris į šeimos pedagogikos specialistų rengimą, aiškinamasi, kokias savybes turi išsiugdyti ir kokias kompetencijas turi įgyti būsimas šeimos pedagogas, kokių specializacijų dabar labiausiai reikia. Šiuo tikslu buvo inicijuotas ir atliktas tyrimas „Šeimos pedagogikos studijų programos ir specialistų (šeimos pedagogų) poreikis Lietuvoje“. Tokia studijų programa leistų parengti specialistą edukologą, gebantį sėkmingai prisitaikyti besikeičiančioje darbo rinkoje Lietuvos ir Europos socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje. Toks specialistas galėtų mokyti, lavinti, šviesti ar organizuoti mokymą, lavinimą, švietimą asmenų ar jų grupių nuo vaikystės iki gilos senatvės.

Duomenims surinkti taikytas šeimų, auginančių vaikus, anketinės apklausos metodas. Jis leidžia gauti didelį kiekį duomenų. Respondentai (šeimos, auginančios vaikus) atrinkti prieinamų atvejų būdu. Būtent tokią atranką lėmė generalinės visumos neaiškumo aplinkybė. Duomenys buvo renkami savivaldybių socialiniuose skyriuose bei ugdymo institucijose apklausiant ten apsilankančius šeimų atstovus ir minėtų institucijų vadovus. Tyrimas atliktas 2004 metų lapkričio—gruodžio mėnesiais. Anketoje buvo suformuluoti klausimai, iš kurių atsakymų būtų galima sužinoti šeimų atstovų nuomonę apie tam tikrą pedagogikos specialistų poreikį.

Tyrimas parodė, kad mūsų visuomenė jau pasirengusi priimti šeimos pedagoga, kaip pagalbininką formuojant vaiko fizinį ir psichinį išsivystymą. Labiausiai reikia specialistų, galinčių savarankiškai dirbti neįgalų vaiką auginančioje šeimoje, globos įstaigose, specialiosiose globos institucijose.

Raktažodžiai: šeimos pedagogika, šeimos pedagogo specializacija.

IVADAS

Per trumpą laikotarpį pasikeitė žmogaus ir visuomenės santykiai, socialiniai santykiai tarp žmonių. Mūsų vaikams tenka išmokyti gerbti vieniems kitus, siekti savo vietos gyvenime nepriklausomai nuo turčinės padėties, tenka išmokyti gyventi bendruomenėje, prisitaikyti joje neprarandant savo orumo. Žmonėms nespėjant prisitaikyti prie nuolat kintančių sąlygų, kyla daugybė socialinių problemų. Ypač tai aktualu mūsų šalyje, kur visuomenės pokyčiai labai ryškūs ir sudėtingi. Pedagogai tampa vaiko ugdymo patarėjais ir pa-

galbininkais — šeimos pedagogais. Niekas vaikui negali pakeisti šeimos, nes čia yra tai, ko daugiau niekur negali būti — ryškus teigiamas emocinis bendravimas, nuolatinis individualus bendravimas nuo gimimo, altruistinė motinos meilė, socialinės patirties perteikimas bendra vaiko ir suaugusiojo veikla. Visgi tam tikru amžiaus tarpsniu vaikui jau nebepakanka bendravimo vien tik su šeimos nariais — kad būtų visavertė socializacija, vaikui reikia bendrauti ir su kitais žmonėmis (Litvinienė, 2000).

Socialinis ugdymas ir pagalba, tarp jų ir psichologinė-pedagoginė, šeimoms, auginančioms vaikus, yra viena svarbiausių socialinės apsaugos krypčių, kurią įgyvendina įvairios valstybinės ir nevyriausybinės institucijos. Tokios veiklos svarba yra neabejotina norint užtikrinti visapusišką vaikų gyvenimą dabar ir ateityje: tinkamą buitį, socialinį-psichologinį saugumą, auklėjimą ir kt. Konkrečių priemonių įgyvendinimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, pavyzdžiui, valstybės finansinio pajėgumo, pakankamų žmogiškųjų resursų, aiškios veiklos strategijos. Situacijos analizė, planuojant ir tobulinant tokios pagalbos teikimą šeimoms, auginančioms vaikus, neapsieina be vienokių ar kitokių tyrimų.

Šiuo tikslu buvo inicijuotas ir atliktas tyrimas „Šeimos pedagogikos studijų programos ir specialistų (šeimos pedagogų) poreikis Lietuvoje“. Tokia studijų programa leistų parengti specialistą edukologą, gebantį sėkmingai prisitaikyti besikeičiančioje darbo rinkoje Lietuvos ir Europos socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje. Toks specialistas galėtų mokyti, lavinti, šviesti ar organizuoti mokymą, lavinimą, švietimą asmenų ar jų grupių nuo vaikystės iki gilios senatvės.

Tyrimo objektas — visuomenės požiūris į šeimos pedagogo reikmę Lietuvoje.

Tikslas — ištirti visuomenės nuomonę apie šeimos pedagogo poreikį Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti visuomenės požiūrį į šeimos pedagogo poreikį.
2. Išsiaiškinti visuomenės požiūrį vertinant šeimos pedagogo specializacijų poreikį.

Vaikai visuomenėje yra svarbi specifinė socialinė grupė. Jie — nesubrendę žmonės, todėl yra priklausomi nuo suaugusiųjų, nors ir turintys ypatingą statusą visuomenėje. Vaikai suteikia suaugusiems naujus vaidmenis, žyminčius interpersonalinės ir intergrupinės sąveikos su vaikais, socialines ir kultūrinės prasmės bei reikšmės (motina, tėvas, auklė, mokytojas, globėjas ir kt.).

Moderniajam laikmečiui būdinga tai, kad integraliosios vaiko, vaikystės sampratos yra pastiprinamos ir tam tikra politine ideologija, kuri pereina į konkrečias socialines vaikystės apsaugos bei švietimo sritis, stiprina idealiuosius socialinius bei edukacinius šių sistemų pagrindus (Juodaitytė, 1999).

Lietuvos visuomenėje vaikai jau pradeda

suvokti kaip tam tikra socialinė grupė, turinti daugiareikšmi socialinį ir kultūrinį statusą. Savo socialinio vaidmens vertingumu bei socialinės sąveikos reikšmingumu vaikų grupė daro netiesioginį poveikį ir suaugusiųjų socializacijai. Socialiai ir pedagogiškai apleisti vaikai ateityje gali tapti ne tik socialine našta visuomenei, bet ir socialinių ar net ekonominių bei politinių krizių priežastimi. Jau šiandien tokie vaikai valstybei ir visuomenei kainuoja daugiau, nei visos veiksmingos preventinės programos kartu paėmus. Baisiausia, kad vaikai, nerasdami pagalbos, negalėdami patys išspręsti iškilusių problemų ir nematydami išeities, ryžtasi savižudybei. Tokių atvejų vis daugėja (Paliokienė, 1999).

Pastaruju metu Lietuvoje yra skiriamas gana didelis dėmesys vaikų visavertės socializacijos procesams. Itin gabi socialiai sveikos kartos brandos idėja. Ši filosofija yra siejama ne tik su dabartimi, bet ir su ateitimi (Šliogeris, 1996).

Visame pasaulyje rengiami ankstyvos vaikystės mokytojai ar guvernantės darbui šeimoje (Griffith, Aharon, 1997). Mokslas trunka 2—3 metus, atitinkamai gaunamas išsilavinimas, leidžiantis dirbti su vaikais šeimoje. Mūsų šalyje iki šiol tokiam darbui buvo rengiamos auklės. Parengtas auklės rengimo standartas apibrėžia minimalius reikalavimus: profesines kompetencijas, mokymo tikslus, turinį ir baigiamąjį įvertinimą. Standartas parengtas orientuojantis į III profesinio išsilavinimo lygį (Matulevičienė, Zavadskis, 2001).

Dabartinėje visuomenėje auklė šeimoje — ne įgeidis, o būtinybė. Praėjo tie laikai, kai moterys veržėsi namo vaikų auginti: tai didelė prabanga, kurią sau leisti gali ne kiekviena Lietuvos moteris. Mama suteikia vaikui meilę, šilumą, saugumo jausmą, bet šiame modernių technologijų amžiuje vaikui reikia kur kas daugiau, norint įsitvirtinti pasaulyje — tai ir informacinės-komunikacinės kultūros įgūdžiai, gimtosios ir užsienio kalbų žinojimas, gebėjimas bendrauti, kūrybiškai reaguoti į šiuolaikinio pasaulio pokyčius (Neuman, 2003).

Auklėmis šiandien Lietuvoje dirba skirtingo amžiaus ir įvairiausių profesijų moterys: ir ką tik baigusios vidurinę mokyklą merginos, dėl įvairių aplinkybių nespėjusios įgyti jokios profesijos, ir pagyvenusios moterys. Galėtume teigti, kad ši profesija Lietuvoje kol kas yra „nelegali“. Ar saugu samdyti auklę? Kam mes patikime savo didžiausią turtą — vaikus?

Per pirmuosius trejus vaiko gyvenimo metus jo smegenys užauga 70—80%. Todėl tai, ką investuos tėvai ir kiti artimi žmonės į mažą vaiką, yra nepaprastai svarbu. Būtent vaikystėje dedamas pamatas tiek fiziniam, tiek protiniam išsivystymui. Visame pasaulyje kreipiamas itin didelis dėmesys į vaiko auklėjimą ankstyvojoje vaikystėje (Bowman, 2003), rengiamos rėmimo programos (Gallagher & Clifford, 2000).

Patikėti savo vaiką atsitiktiniam, neturinčiam pedagoginio išsilavinimo, medicininių žinių žmogui — tikrai nesaugu (*American Public Health Association & American Academy of Pediatrics*, 2002).

TYRIMO METODAI

Duomenims surinkti taikytas šeimų, auginančių vaikus, anketinės apklausos metodas. Šis metodas leidžia surinkti didelį kiekį duomenų. Respondentai (šeimos, auginančios vaikus) atrinktos *prieinamų atvejų* būdu. Būtent tokią atranką lėmė generalinės visumos neaiškumo aplinkybė. Generalinė visuma — tai grupė, apie kurią mes norime surinkti informaciją. Dauguma tyrimų siekia, atsitiktinai atrinkus tam tikrą generalinės visumos narių skaičių (atrakinę visumą arba imtį), gauti informaciją apie generalinę visumą. Išankstinė sąlyga: turi būti įmanoma pakankamai aiškiai ir resursų požiūriu racionaliai nusakyti generalinę visumą naudojant, pavyzdžiui, savivaldybių sąrašus, telefonų knygas ir kitus šaltinius. Deja, nagrinėjamu atveju tai komplikuota galimybė.

Pirma, socialinės apsaugos ir ugdymo institucijų teikiamų paslaugų tinklas toks platus, kad formaliai jo gavėjais yra tūkstančiai žmonių, t. y. kiekviena šeima, auginanti bent vieną vaiką. Antra, sudėtinga ne tik išnagrinėti prieinamą atrankos šaltinį, bet dar sunkiau juo remiantis surasti atsitiktinės atrankos būdu pasirinktus respondentus. Vieni jų gali būti išvykę, kiti yra „nesukalbami“ ir pan. Atsitiktinė atrankos forma (kiekvienas generalinės visumos narys turi turėti galimybę pakliūti į imtį) nagrinėjamu atveju yra labai imli resursams (kelionės, ryšio, laiko ir kitos sąnaudos). Taigi, nors atsitiktinės atrankos forma pagrįstai laikoma patikimesne, nagrinėjamos problemos atžvilgiu buvo pasirinkta neatsitiktinė atranka. Duomenys buvo renkami savivaldybių socialiniuose skyriuose bei ugdymo institucijose apklausiant ten apsilankančius šeimų atstovus ir minėtų institucijų vadovus — *prieinamus atvejus*. Tikslus šeimų atstovų sąrašas pagal savivaldybes pateikiamas lentelėje.

Norint išsiaiškinti šeimos pedagogų poreikį bei galimas funkcijas, buvo apklausta 821 šeimų atstovas. Iš jų 83,5% sudarė moterys ir 13,5% — vyrai. Didžioji dalis šeimų atstovų jauni — nuo 20 iki 40 metų — žmonės. Minėto amžiaus tarpsnio net 83,5% apklaustųjų. Daugiau kaip pusė apklaustųjų turi aukštesnįjį (23,4%), aukštąjį (26,5%) ir aukštąjį neuniversitetinį (3,1%) išsilavinimą. Daugiausia tai šeimos, auginančios vieną (37,6%) ar du (40,9%) vaikus.

Tyrimas atliktas 2004 metų lapkričio—gruodžio mėnesiais.

Savivaldybė	Apklaustų šeimų atstovų skaičius
Biržų	10
Jonavos	50
Kauno	80
Kėdainių miesto	340
Kėdainių rajono	120
Kelmės	40
Lazdijų	10
Panevėžio	30
Pasvalio	20
Radviliškio	10
Raseinių	30
Šiaulių	21
Šilalės	20
Ukmergės	40
Iš viso	821

Lentelė. Šeimų atstovų sąrašas pagal savivaldybes

REZULTATAI

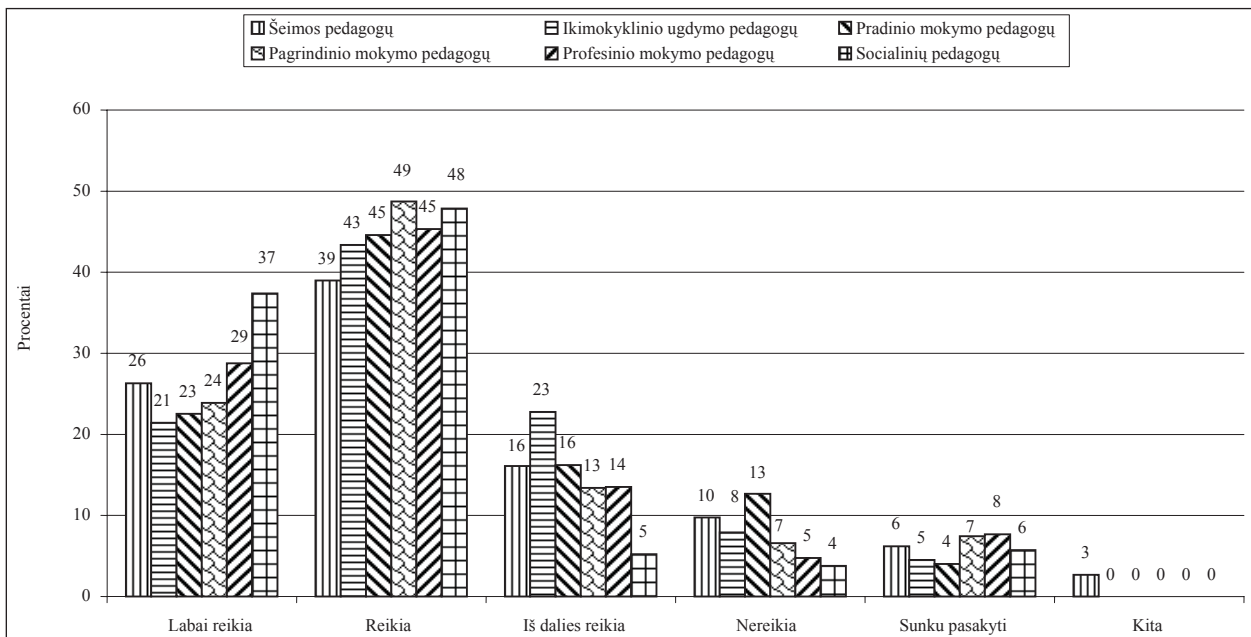
Anketoje buvo suformuluoti klausimai, atsakymai į kuriuos leistų išsiaiškinti šeimų atstovų nuomonę apie tam tikrų pedagogikos specialistų poreikį. 26% apklaustųjų nurodė, kad šeimos pedagogų labai reikia ir 39%, kad reikia. Matematinė statistika atlikta *tikimybių palyginimo metodu* (jei $p > 0,05$ — atsakymų tikimybės nesiskiria, jei $p < 0,05$ — skiriasi). Taigi galima daryti prielaidą, kad šeimos pedagogai, respondentų nuomone, yra reikalingi specialistai Lietuvoje (1 pav.).

Respondentų buvo prašoma pareikšti nuomonę apie šeimos pedagogikos specialistų specializacijų

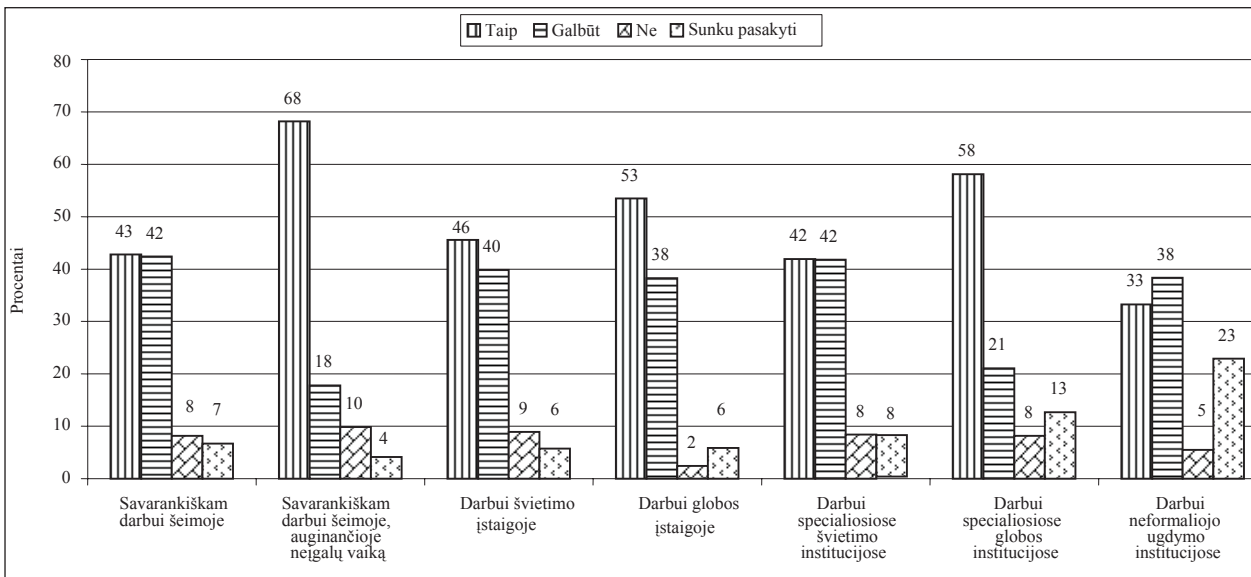
poreikį. Apklausos rezultatai parodė, kad labiausiai reikia specialistų, galinčių savarankiškai dirbti šeimoje — 43% ir šeimoje, auginančioje neįgalų vaiką — 58%, taip pat galinčių dirbti su šeima specialiosiose globos institucijose — 53%, globos įstaigose — 43% ir kt. ($p > 0,05$). Pagal tikimybių palyginimo metodą yra reikalingi šių specializacijų pedagogai (2 pav.).

REZULTATŲ APTARIMAS

Išanalizavus šeimų atstovų apklausos duomenis matyti, kad ši pedagogikos grandis Lietuvoje dar nėra išplėtotą, ir yra aiškus šeimos pedagogi-

1 pav. Šeimos pedagogikos specialistų poreikis

2 pav. Šeimos pedagogikos specialistų specializacijų poreikis

kos specialistų poreikis. Išryškėjo, kad labiausiai reikia šeimos pedagogikos specialistų, galinčių savarankiškai dirbti šeimoje, auginančioje neįgalų vaiką. Taip pat paaiškėjo, kad būtų tikslingiau rengti šeimos pedagogikos specialistus ne tik darbui šeimoje, bet ir galinčius dirbti globos bei specialiosiose globos įstaigose.

Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje didėja dėmesys šeimai. Šiuolaikiniai mokslai — edukologija, psichologija, istorija, sociologija, teisė, ekonomika, etika ir kiti — nagrinėja įvairiausių šeimos gyvenimo klausimus. Šių mokslų pagrindu formuojasi naujas integralus mokslas — šeimotyra, kurio objektas — šeima kaip holistinis biosocialinis vienetas, kaip nepakartojamas fenomenas (Rupšienė, 2001). Šeima — svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, svarbiausia mikroaplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija. Edukologijos mokslo sistemoje netgi išsiskiria specialus mokslas — šeimos edukologija, kuris, pasak Z. Bajoriūno, šeimos gyvenimą nagrinėja kaip vaikų auklėjimo veiksnį (Bajoriūnas, 2004). Taigi edukologija praturtina šeimotyros mokslą duomenimis apie šeimą kaip vaikų socializacijos instituciją, apie ugdymo šeimoje principus, dėsningumus ir technologijas, apie tėvų švietimo programas. Edukologinis šeimos tyrimo aspektas itin reikšmingas taikomuoju požiūriu: žmonės gauna informacijos, kuri padeda sėkmingiau ugdyti savo vaikus. Ne-

normalūs emociniai vaiko ryšiai šeimoje skatina įvairius jo socializacijos sutrikimus bei asmenybės raidos destruktijas (psichofizines, emocines, valios, charakterio) (Aramavičiūtė, 2005).

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad mūsų visuomenė jau pasirengusi priimti į šeimą šeimos pedagogą, kaip pagalbininką formuojant vaiko fizinį ir psichinį išsivystymą.

IŠVADOS

1. Šiandien šeimos pedagogika — tai mažiausiai išplėtotą pedagogikos grandis Lietuvoje.
2. Pastebimas gana stiprus šeimos pedagogikos specialistų poreikis. Mūsų visuomenė jau pasirengusi priimti šeimos pedagogą, kaip pagalbininką formuojant vaiko fizinį ir psichinį išsivystymą.
3. Labiausiai reikia specialistų, galinčių savarankiškai dirbti šeimoje ir šeimoje, auginančioje neįgalų vaiką, taip pat galinčių dirbti globos įstaigose bei specialiosiose globos institucijose.
4. Tiek užsienio šalių patirtis, tiek atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad nėra tikslinga rengti šeimos pedagogus tik darbui šeimose. Anglijoje, Amerikoje, Vokietijoje, Ispanijoje išsilavinimas suteikia teisę dirbti šeimose, ikimokyklinėse įstaigose, su neįgaliais vaikais tiek individualiai šeimose, tiek globos įstaigose.

LITERATŪRA

- American Public Health Association & American Academy of Pediatrics.* (2002). Care for our children: national health and safety performance standards: Guidelines for out-of-home child care programs (2nd ed.). Washington, DC: American Public Health Association.
- Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius.
- Bajoriūnas, Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius.
- Bowman, B., T. (2003). Family engagement and support. D. Cryer & R. M. Clifford (Eds.), *Early childhood education and care in the USA*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
- Gallagher, J. & Clifford, R. (2000). The missing support infrastructure in early childhood. *Early Childhood Research & Practice* (Online), 2 (1).
- Griffith, S., Aharon, L. (1997). *The au Pair and nanny's guide*. Oxford. P. 22—25.
- Juodaitytė, A. (1999). Vaikystės ideologija: tradicinių ir modernių sampratų sankirtos. *Tiltai*, 3—4 (8—9), 53—64.
- Litvinienė, J. (2000). Vaikas — šeimos ir darželio sąveikos subjektas ir objektas. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme: mokslo darbų rinkinys* (pp. 113—119). Klaipėda.
- Matulevičienė, R., Zavadskis, V. (2001). *Auklės rengimo standartas*. Vilnius.
- Neuman, S., B. (2003). From rhetoric to reality: The case for high-quality compensatory prekindergarten programs. *Phi Delta Kappan*, 85 (4), 286—291.
- Paliokienė, G. (1999). Socialiniai pedagogai ugdymo institucijoje. *Socialinis ugdymas*. D. 2. Vilnius: Lietuvos demokratiškumo kolegija.
- Rupšienė, L. (2001). *Šeimotyros įvadas*. Klaipėda.
- Šliogeris, A. (1996). Sudužusio pasaulio vaikai. *Mokykla*, 2, 1—8.

THE ATTITUDE OF THE SOCIETY TOWARDS THE NEED OF A FAMILY EDUCATOR

Laima Kyburienė¹, Jolita Kšenavičienė¹, Nerijus Leikus¹, Donatas Senikas²,
Vilma Sakalauskienė¹, Žibuoklė Senikienė^{1,2}

*Kaunas College Kėdainiai Jonušas Radvila Study Centre¹, Kėdainiai, Kaunas Medical University²,
Kaunas, Lithuania*

ABSTRACT

The modern times are marked by the fact that the integral child and childhood notions are strengthened by certain political ideology, that penetrates into particular social childhood protection and education fields, strengthens the ideal social and educational principles of the systems. Recently quite great attention has been paid to the processes of children's wholesome socialization in Lithuania. In the whole word there are early childhood teachers and governesses trained to work in families. The article analyses the situation in Lithuania, i. e. considers the public opinion about training family educators, clears out the features that must be developed and competences obtained by the future family educator, and what specializations are mostly needed now. According to the aim, mentioned above, the following research was carried out: "Demand for Family Education study program and specialists (family pedagogues) in Lithuania. The program of Family Pedagogue would enable to prepare specialist-pedagogue, that would be able to adapt to the social and cultural space of volatiling labour market in Lithuania and Europe. Family pedagogue would be able to teach, train, educate or organize teaching, training, educating process for persons or groups from childhood to senescence."

Method of the research — the questionnaire poll, which was filled in by families having children. This method allows to select big data. The method of accessible case was used to select the respondents. Obscurity factor of general totality determined this kind of selection of respondents. The locations for selecting the data were the following: Departments for Social Affairs of municipalities and Educational Institutions. The heads of the departments, educational institutions and representatives of families were asked to fill in the questionnaire. The research was made in November / December, 2004. The questionnaire contained questions representing the opinion of respondents of the demand for certain specialist-pedagogue.

The survey showed, that our society is ready to accept the family pedagogue into a family as a helper in the formation of a child's physical and mental development. The greatest need is for the specialists being able to work independently in the families with a disabled child, to work at educational institutions, special caring institutions.

Keywords: family pedagogics, specialization of family pedagogue.

Gauta 2005 m. rugsėjo 12 d.
Received on September 12, 2005

Priimta 2006 m. gegužės 25 d.
Accepted on May 25, 2006

Laima Kyburienė
Kauno kolegijos Kėdainių Jonušo Radvilos studijų centras
(Kaunas College Kėdainiai Jonušas Radvila Study Centre)
J. Basanavičiaus g. 4, LT-57178 Kėdainiai
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 687 46306
E-mail laima13@gmail.com